

MARIJA ŠVAJNCER: »NEKJE
V OZADJU BRLI HUMANOST«

Marija Švajncer (1949) je rojena Mariborčanka, ki je doktorirala na Filozofski fakulteti v Ljubljani iz filozofskih znanosti. Od leta 1974 je predavala na tedanji Pedagoški akademiji, kasneje Pedagoški fakulteti v Mariboru, od ustanovitve leta 2007 pa na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru, kot izredna profesorica filozofije. Je dobitnica Glazerjeve listine Mestne občine Maribor za umetniške in kulturne dosežke. Ob znanstvenih in strokovnih člankih s filozofskega področja piše tudi literarne recenzije, med drugim tudi za naš časnik in radio, piše pa tudi poezijo. Doslej sta izšli njeni pesniški zbirki *Nisem se skrila* in *Sive pesmi*, obe 2011, kar priča o silovitem, zrelem pesniškem zagonu avtorice. Med njenimi knjigami velja omeniti *Etiko* (1995), *Esej o zlu* (2002), *Človek, življenje in filozofija* (2009), *Vpogled v azijsko duhovnost* (2012) ...

Vaš Samotni bralec je zelo drugačna mladinska knjiga. Morali ste imeti veliko poguma za to, da ste nagovorili načitanega, inteligentnega, empatičnega in skoncentriranega naslovnika. Pa še skozi mladinsko delo. Zahtevna misija, ta obrat od današnjega permanentnega podcenjevanja naslovnika, bralca ...

Bralke in bralce, tako mlade kot stare, vedno spoštujem. Mnogi od njih so zagotovo pripravljeni tudi na izzive. Čeprav imam doma na kupe vsakovrstnih knjig, pogosto hodim v Mariborsko knjižnico in tam naletim na knjižne molje, ki si izposojajo različne knjige, take za zabavo in sprostitev in one bolj zapletene in zahtevne. Moj mladinski roman je mogoče brati tudi tako, da tisti, ki ga ima pred seboj, odstavke o filozofiji, če ga dolgočasijo, kratko malo izpusti, in se zaustavi samo pri tem, kar se fantu dogaja – od nesrečne ljubezni, strahu pred nasilnim Obritoglavcem, spravljanja premoga pri gostobesedni lastnici pa vse do nepovabljenega obiska na domu svoje drage, ko kot nesrečni Romeo naleti na njenega namrščenega in mlademu zaljubljenцу nič kaj naklonjenega očeta, pomoči prijateljici, ki je postala zasvojena z drogami, in še marsičesa.

Glavni protagonist, zaljubljeni gimnazijec, glasbenik z upokojeno materjo samohranilko, bi bil rad drugačen od vrstnikov v besedah in dejanjih, hkrati pa hoče in mora biti tudi eden od njih. To težavno dilemo rešujete z »uteho filozofije«. Z malo in veliko začetnico, torej tudi z Alainom de Bottonom in drugimi filozofi, literati, tudi z Jimom Morrisonom ...

Fant išče življenjske resnice v knjigah – takih in drugačnih. Naslovi ga napotijo k nečemu skrivnostnemu, novih spoznanj in najdb pa je bolj malo. Ni več otrok, odrasel tudi še ne, zato ostaja nekje vmes – na pragu filozofije in še vedno v literaturi za otroke. Včasih mu najmočnejša deklina na svetu, Pika Nogavička – deklíč, ki ima na omari na srečo tudi kovček z zlatniki in torej nima finančnih problemov, lahko pa se zgodi, da bodo ti doleteli fanta in mamo, saj se ji bliža upokojitev – in Hudournikov Lisko, ki se smeje v svojem hudobnem srcu, povesta več o življenju kot filozofija, prav tako

ranjena grlica, za katero z materjo skrbita in se navežeta nanjo, ptica pa seveda hoče čim prej v svobodo.

Vašo knjigo iz leta 2009 Človek, življenje in filozofija zaključujete z Alainom de Bottonom, Samotnega bralca z njim začnete. Ker ima poučno vrednost, ki se kaže zlasti v tem, kako reševati življenjske težave?

Filozof Alain de Botton me je nekoč očaral. Resna filozofska vprašanja zna odeti v humor in v preproste življenjske nasvete in modrosti, sproščeno in hudomušno svetuje, kako se znajti v vsakovrstnih okoliščinah, se izviti iz njih in preživeti. Z blagim posmehom nas privede do spoznanja, da je vredno živeti in zapolnjevati dneve, se veseliti, iz nemoči napraviti moč in se znati smejati – tudi samemu sebi.

Vaš načrt je bila torej raba kultivirane jezika; namesto spogledovanja z mladimi bralci in posnemanja vsega njihovega, z žargonom vred, ste se odločili za nekoliko starinskega, po meri nekih drugih časov ustvarjenega junaka, ki je tak, kot na več mestih duhovito utemeljujete, ker njegova mama spi s knjigami, ne s partnerjem. Se niste bali zavrnitve mladih bralcev?

Ne, ni me bilo strah. Ko se izročamo javnosti, zmeraj tvegamo. Zavrnitev je del našega življenja. Vem, da so aktualne predvsem knjige (v mislih imam dela za odrasle), ki so napisane v slengu, žargonu, narečju, vulgarnem jeziku in mešanici različnih jezikov. Takšno pisanje čedalje bolj postaja pravilo. Na nedavnem simpoziju Slovenski film v sliki, glasbi in besedi v Ljutomeru smo se med drugim pogovarjali o rabi jezika v sodobnem slovenskem filmu. Izrekli smo različna mnenja in nasprotovali drug drugemu, sama pa sem predlagala pluralizem jezikov. Danes ne gre več drugače, zato je sleherna odločitev po

svoje pravšnja. Moja izbira je zborni in blagozvočni slovenski jezik, moj materni jezik, ki ga imam preprosto rada in uživam ob njegovem zvenu. Morda je v tem tudi kanec ironije.

Kako ste premagovali čeri avtobiografskega v knjigi? In kako ste lahko tako zadeli mešanje tonaliteta med molovsko in durovsko?

Kar pogumno in hkrati navihano sem plula med njimi. Vsaka knjiga je po vsej verjetnosti tudi malce avtobiografska in v tem ni nič slabega. Morda sem samotni bralec v izražanju ljubezni do filozofije in zlasti do glasbe v marsičem pravzaprav jaz sama, fant pa je eden od najstnikov, ki iščejo svoj prostor pod soncem, in kot v spremni besedi zapiše dr. Dragica Haramija, tudi tisto neoprijemljivo, čemur pogosto rečemo smisel življenja. V času, ko je mladim v marsičem odvzeta svetla prihodnost in je mesto ob reki utrjeno od želje po boljšem življenju, mu ni lahko. Da, mol in dur, tako se nam dogaja. Pomembno je, da zmoremo iz žalosti preiti v veselje in zbrati dovolj moči, kadar je vse videti razrušeno in brezupno, in vztrajati.

Nasloviti poglavja po kanoničnih knjigah filozofije in mladinske literature je bila osupljiva ideja. Težko si predstavljam mladega bralca, ki bi z veseljem zagrizel v besedilo z naslovom Arthur Schopenhauer, Eristična dialektika. Kaj pravite?

Imate prav, ideja je bila osupljiva, morda niti ne kdo ve kako posrečena. Celotno med tistimi, ki sem jim knjigo podarila, je bilo nekaj takih, predvsem moških, ki so zaradi naslovov poglavij imeli pomisleke, saj so bili prepričani, da jim hočem soliti pamet in jih utrujati s filozofijo, zato je kar nekaj časa niso prebrali ali pa so jo kam založili. Po drugi strani pa bo kak samotni bralec ali bralka dobil namig, kaj bi bilo vredno prebrati. Še

zdaj sem hvaležna dr. Vladu Sruku, ki me je učil na gimnaziji, da nam je poleg obvezne snovi omogočil spoznavati tudi drugo problematiko, saj nam je pri izbirnem predmetu prinesel spisek filozofske in psihološke literature. Treba je imeti možnosti, odločitev pa je potem čisto osebna.

Intertekstualnost v knjigi je izjemno spretno izpeljana, mešanje visokega in nižjega, a nikoli banalnega, je posebno. Morda ima bralec na začetku težave s prepričljivostjo, a se počasi navadi na obsedenca z branjem. So res tudi taki mladi? Ni to bolj projekcija vaše želje?

Fant včasih knjige samo prelistava, drugič jih hitro zapre in jih odloži, ker jih zaradi vsebinske zahtevnosti ne razume, tretjič se zateče v mladinsko literaturo, v kateri je vse bolj preprosto in se tudi srečno konča. Vabi ga domača knjižnica. To je pač njegovo življenjsko okolje, morda tudi vzorec. Poznam kar nekaj mladih, ki navdušeno berejo. Seveda pa je v zadnjih letih marsikaj prinesel, povzročil in spremenil računalnik. Mladi hitijo od sporočila do sporočila, iščejo informacije, brskajo po svetovnem spletu, igrajo igrice in živijo v iluziji o velikem številu prijateljev. Samotni bralec si sprva želi, da bi bil drugačen od vrstnikov, odloči se za svoj jezik ter noče pisati samo kratkih sporočil in besed v angleškem jeziku, a začetni veliki načrt ne uspe. Vrne se k svojemu monstrumu, kot mu ljubkovalno pravi, in očitno mu je tako čisto dobro.

Preigravate tudi nacionalne stereotipe in jih posodabljate. Vaša »cankarjanska mati« je radikalizirana. Sin celo pravi: »Lahko bi me splavila in se me znebila ...« Kako se je filozofinja umikala pisateljici pri pisanju Samotnega bralca?

Razmerje med materjo in sinom je igrivo in sproščeno. Mati rada deli zlate nauke,

sin si pri tem misli svoje, saj je prepričan, da je že dovolj pameten za lastne odločitve. Najstniki so do svojih staršev kritični. Ker je knjiga napisana v prvi osebi, izvemo, kaj fant meni o polovici svojih staršev, s katero živi. Mati ni cankarjanska, temveč čisto običajna mama današnjega časa, pač takšna, kakršna mora toliko vsega opraviti, postoriti in obvladati, od službe do vzgoje in vsega mogočega, mati in oče v eni osebi, sodobna ženska, nad katero so se zgrnile naloge in dolžnosti. Nekatere opravi bolje, druge slabše. Res je, spi s knjigami, ki jih je včasih toliko, da se zrušijo nanjo, kakšno knjigo, ki pade na tla, pusti kar ležati, naj si reva tam odpočije, toda nikoli ne zapleta, kadar hoče sin koga sprejeti v svoj dom. Za najstniške prebliske in upornišтво ima veliko razumevanja, sinovo občasno popivanje pa ji ni prav nič všeč.

Kako je z didaktično noto knjige?

Didaktične note v pravem pomenu besede ni. Nekje v ozadju najbrž sije, pravzaprav brli humanost. Samotni bralec in njegov prijatelj, ki mu za rakom umre mama, se skušata reševati z glasbo. Prijatelju ni do knjig, le Lorca v miniatarki se ga dotakne. Morda pa se bosta prebijala s prijateljstvom, s preprostim dejstvom, da imata drug drugega. Če si bosta podarjala čas, bo vse skupaj lažje. Ozreta se tudi na prikupna dekleta, ki se tako kot onadva 'bašejo' s hitro prehrano, in svet se v hipu zazdi lep.

Biti nominiran za večernico že z mladinskim prvencem je najbrž kompliment?

Prijetno sem presenečena, vznemirjena in tudi zelo vesela.

Poznate sonominirance? Ste jih brali?

Da, poznam jih. Prebrala sem knjigo Dima Zupana *Jaz, Franci Grdi* in roman Damijana Šinigoja *Iskanje Eve*. Obe

knjigi sta odlični. Del drugih nominirancev, pesniške zbirke Petra Svetine in romana Vladimirja P. Štefanca, še nisem prebrala, saj sta v knjižnici trenutno izposojeni, to pa je največji kompliment za slehernega pisca in seveda tudi za 'pisiko'. Nerodno mi je bilo, da bi pri knjižničarki preverila, ali je tudi moja knjiga izposojena in je kak mladi bralec zaradi nje manj samotnen, lahko pa ohranjam upanje, da prav zdaj lista po njej.

Melita Forstnerič Hajnšek
Večer, 22. 9. 2015, str. 4

DIM ZUPAN: »UDOBEN NAČIN,
 DA VELIKO POVEM O LJUDEH«

Že če bi hoteli naštetii vse njegove nominacije za nagrado Večernica, bi presegli predvideni prostor. Bil je nominiranec za 1. večernico in nominiranec za 19., letošnjo večernico, bil je nominiranec pred svojo večernico – dobil jo je leta 2012 za delo *Hektor in zrela hruška* – in je še po njej.

Dim Zupan se je rodil leta 1946 v Ljubljani. Po končani osnovni šoli in nato gimnaziji se je vpisal na Pravno fakul-

teto v Ljubljani in jo uspešno končal. Po poklicu je pravnik, vendar od leta 1992 deluje kot samostojni kulturni delavec. Že prva knjiga, *Trije dnevi Dreka Pekca in Pukca Smukca*, je bila deležna pohval bralstva in kritike, zato je oba junaka vključeval tudi v poznejša dela; izšlo je pet zgodb. Za roman *Leteči mački* je skupaj z zbirko povesti o Dreku Pekcu in Pukcu Smukcu leta 1996 prejel Levstikovo nagrado. Za drugega Hektorja, *Hektor in male ljubezni*, je prejel tudi desetnico.

Založnik je knjigi na pot napisal, da je to globoka zgodba o nesrečnih in srečnih naključjih v življenju, ki je »en tak čuden hec«. Jo tudi vi vidite tako?

Da je globoka zgodba, se zelo fino sliši, sicer ne vem, s kakšnim metrom se to meri, mislim pa, da je založnik hotel povedati, da so odnosi med ljudmi in s tem povezano čustvovanje opisani na primeren način, se pravi tako, da se to bralca dotakne. Če je res tako, sem zelo vesel, kajti točno k temu neprestano stremim pri pisanju vsakega teksta, naj bo za odrasle ali za otroke. Verjetno se malo čudno sliši, ko govorim o odnosih med ljudmi, ko je glavni junak Franci grd muc, ki pripoveduje zgodbo v prvi osebi. Seveda si ne domišljam, da vem, kako muci razmišljajo, personifikacija mi samo omogoča, da pripovedujem zgodbo o nas samih iz druge perspektive. Če ne verjamemo v usodo, ki nam določi življenjsko pot že ob rojstvu, pa lahko rečemo, da je življenje tako in tako sestavljeno iz dolgega niza naključij, samo da so ena bolj naključna kot druga.

Vaš Franci Grdi ima na koncu res srečo in lahko postane celo Franci Grdi Ponosni, ampak fundament zgodbe je vendarle njegova kruta zavrženost. Narava ne pozna rešitve za deseto prase ali sedmega mačka, ni res? Preživijo najmočnejši.